

INPUT KWALITEITSDOCUMENT BESCHERMD DORPSGEZICHT RINCON

Het input kwaliteitsdocument beschermd dorpsgezicht Rincon is een initiatief en project van Stichting Cocari II, uitgevoerd in samenwerking met Fundashon Histórico Kultural Boneriano, met ondersteuning van Stichting Monumentenbezit. Daarnaast hebben lokale experts een bijdrage geleverd.

Gegevens van het onderzoeksobject:

Rincon, Bonaire
Caribisch Nederland

Project team:

Kimberly Ram - Fundashon Histórico Kultural Boneriano
Mikeely Obersi - Stichting Monumentenbezit en Stichting Cocari II
Emma Louise Pratt - Fundashon Histórico Kultural Boneriano
Franklin Dominico ‘Bòl’ Antoin - Fundashon Histórico Kultural Boneriano
Jan de Vries - Stichting Cocari II

Layout, kaarten en illustraties:

Mikeely Obersi - Stichting Monumentenbezit en Stichting Cocari II

Met medewerking van:

Danilo Christiaan - Mangazina di Rei

Met dank aan:

Albert Crestian, George ‘Kultura’ Thodé, Freddy Sint Jago, Ellie Nooij, Joanny Trinidad, Juan Nelson ‘Pietje’ Antony, Pedro Elio Jansen, Virgy Balentien, Juliandrick Clarendá, Xenah Cicilia, Yugin el Hage en Peter Timmer

Inhoudsopgave

Colofon	2
Aanleiding	4
Achterliggend narratief	5
Kernkwaliteiten kaart	7
Kern en context	7
Primaire kernkwaliteiten van Rincon	7
Rincon in zijn ruimtelijke context	8
Context.....	8
Kernkwaliteiten	8
Ruimtelijke principes voor ontwikkeling	9
Bebouwing en erfstructuur	10
Context.....	10
Kernkwaliteiten	10
Ruimtelijke principes voor ontwikkeling	11
Het wegennetwerk	12
Context.....	12
Kernkwaliteiten	12
Ruimtelijke principes voor ontwikkeling	13
Water als landschappelijk systeem	14
Context.....	14
Kernkwaliteiten	14
Ruimtelijke principes voor ontwikkeling.....	15
Ruimtelijke kansen en aanbevelingen	16
Kansen ruimtelijke context.....	16
Kansen wegennetwerk	16
Kansen bebouwing en erfstructuur	16
Kansen waternetwerk.....	16
Naar een gedeeld toekomstperspectief	17
Geraadpleegde bronnen	18
Bijlage kaarten.....	19

De kern van Rincon is in 2010 aangewezen als ‘Beschermd Stadsgezicht’ vanwege zijn uitzonderlijke cultuurhistorische en monumentale waarden.¹ Deze waarden zijn beleidsmatig erkend en onder artikel 61 van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire (ROB) zijn hiervoor specifieke bestemmingsvoorschriften vastgelegd.² De onderliggende kwaliteiten waarop deze status is gebaseerd, zijn echter tot op heden nog niet helder gedefinieerd of concreet onderbouwd.

Tegelijkertijd staat Rincon onder druk van brede maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen die zich op Bonaire voltrekken: de groeiende behoefte aan woningbouw, de toename van toerisme, veranderende economische structuren en de opgave tot verduurzaming. Deze processen bieden kansen voor het dorp, maar vormen ook risico’s voor het behoud van zijn karakteristieke identiteit. Zonder een gedeeld en toetsbaar beeld van de kwaliteiten die het dorpsgezicht³ van Rincon kenmerken, dreigt deze identiteit op de achtergrond te raken bij toekomstige ruimtelijke ingrepen.

Het Input kwaliteitsdocument beschermd dorpsgezicht Rincon is opgesteld om richting te geven aan deze ontwikkelingen en bij te dragen aan een zorgvuldige omgang met het beschermde dorpsgezicht. Het document biedt een nadere beschrijving van de kernkwaliteiten van Rincon als fundament voor beleid, ontwerpkeuzes en ruimtelijke plannen. Het is bedoeld als instrument voor ontwerpers, beleidsmakers, bewoners en initiatiefnemers om toekomstige ontwikkelingen te toetsen aan de unieke ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het dorp.

1 Openbaar Lichaam Bonaire. (2010, oktober 8). Ruimtelijke Ontwikkelingsplan Bonaire.

2 Openbaar Lichaam Bonaire. (2018, juli 31). Ruimtelijke Ontwikkelingsplan Bonaire.

3 In dit document wordt het woord 'dorpsgezicht' gehanteerd, waarmee hetzelfde wordt bedoeld als 'stadsgezicht', zoals dat in de Eilandsverordening en het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire (ROB) wordt gebruikt. Wij kiezen bewust voor de term 'dorpsgezicht', omdat deze beter aansluit bij het landelijke karakter, de kleinschaligheid en de hechte sociale structuur die kenmerkend zijn voor Rincon.

Achterliggend narratief

Rincon, het oudste dorp van Bonaire, is veel meer dan een verzameling historische gebouwen. Het is een levend erfgoedlandschap waarin cultuur, gemeenschap en geschiedenis op unieke wijze samenkomen.

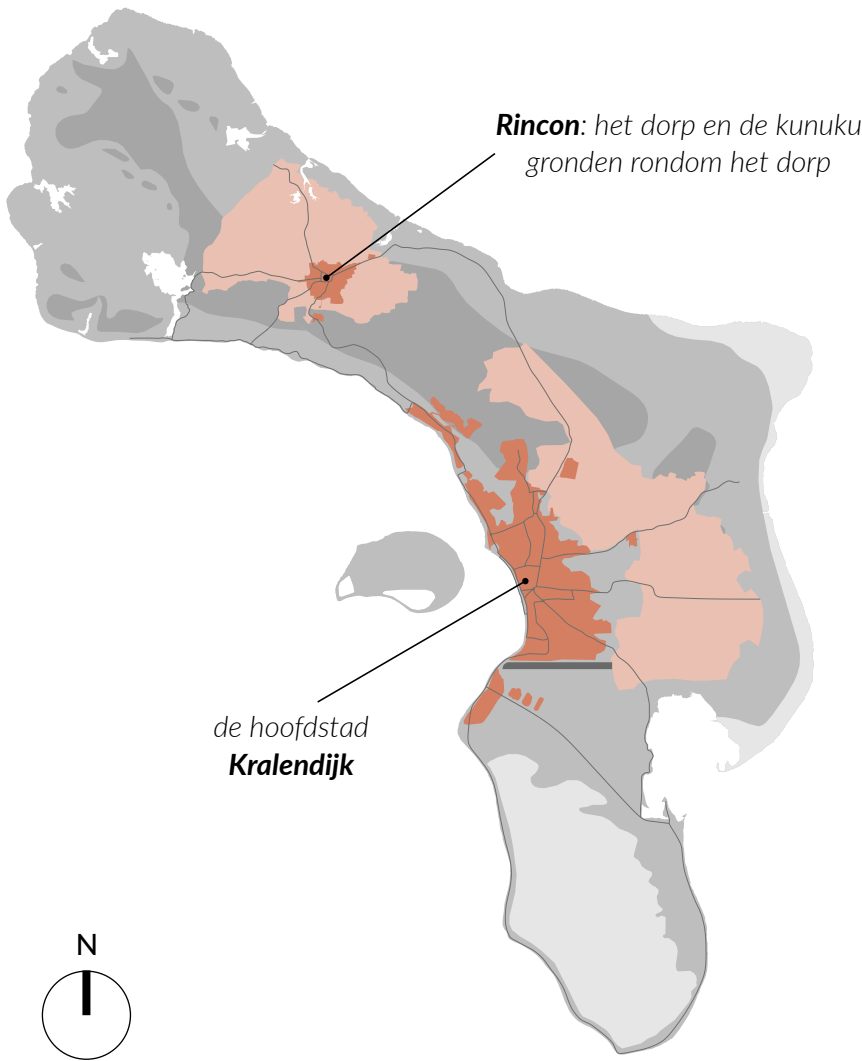
Rincon kent een vrijwel onafgebroken bewoningsgeschiedenis van ruim 1500 jaar, beginnend bij de Caquetío en verder gevormd door Spaanse kolonisatie en Nederlandse overheersing. Gelegen in een komvormige vallei aan de noordzijde van het eiland, werd deze plek strategisch gekozen vanwege de beschutting tegen de passaatwind en het uitzicht op zee.

De gelaagde geschiedenis heeft zich vertaald in een karakteristiek ruimtelijk patroon. Door de eeuwen heen ontwikkelde zich een agrarisch cultuurlandschap met een kleinschalige verkaveling, omzoomd door lage stenen muurtjes en natuurlijke erfafscheidingen. Deze historische structuur, vaak gebaseerd op familie-eigendom, is tot op de dag van vandaag herkenbaar in het landschap.

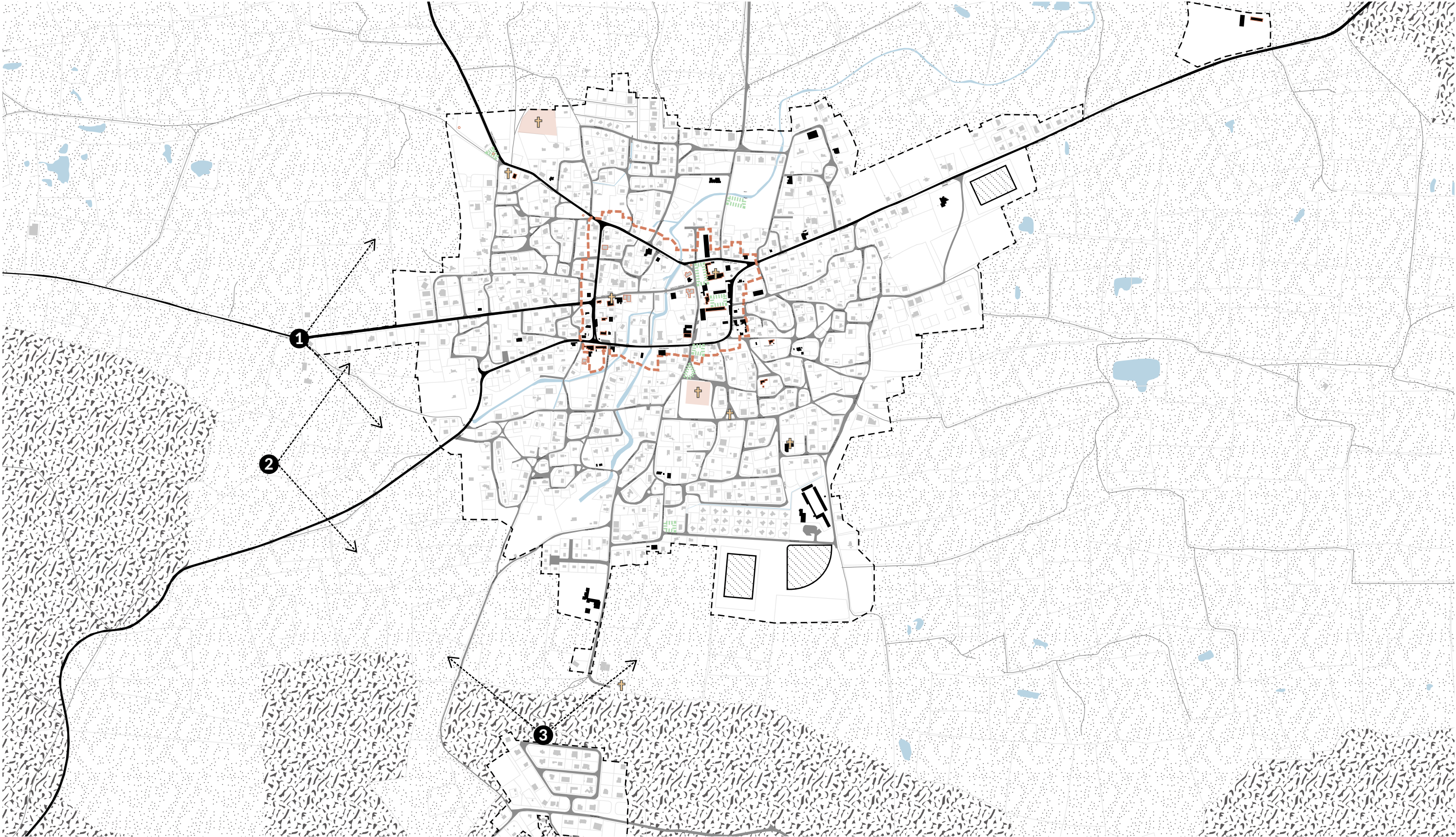
Ook de architectuur van Rincon weerspiegelt deze culturele gelaagdheid. De zogenoemde Bonairiaanse dorpsboerderij ontstond uit een samensmelting van bouwvormen: de rancho-huizen van de Caquetío, de kunuku-woningen van tot slaaf gemaakten, en later Europese invloeden zoals voorgevels en schilddaken. Vrijstaande huizen met diepe erven, vaak gebouwd met natuurlijke materialen zoals natuur- of koraalsteen, klei, kalk en hout, bepalen nog steeds het straatbeeld. De karakteristieke kleuren, lage goothoogten en de oriëntatie op de wind geven Rincon zijn herkenbare silhouet.

Toch ligt de grootste kracht van Rincon in zijn sociale structuur. Familiebanden, religieuze rituelen, mondelinge overlevering en sterke gemeenschapszin vormen het levende fundament van het dorp. De katholieke kerk met het omliggende kerkplein, is een belangrijk ankerpunt in het dagelijks leven. Evenementen zoals Dia di Rincon onderstrepen de vitaliteit en samenhang van de gemeenschap. Rincon is dan ook geen plek van stilstaand erfgoed, maar een dynamisch dorp waarin ruimtelijke en sociale kwaliteiten nauw met elkaar verweven zijn.

Vandaag de dag bevindt Rincon zich op een kantelpunt. Terwijl de samenleving verandert en de omgeving in beweging is, blijft de samenhang tussen landschap, bebouwing en gemeenschap de identiteit van het dorp bepalen. Juist deze verweven kwaliteiten maken Rincon tot een plek van betekenis, waarin verleden, heden en toekomst met elkaar in gesprek zijn. Door deze kwaliteiten te erkennen, waarderen en te definiëren, ontstaat er ruimte voor een ontwikkeling die het karakter van Rincon niet aantast, maar juist versterkt.

Afb 1 - Bonaire met de ligging van Rincon en de hoofdstad Kralendijk

Landschap

- Kunuku gronden
- Natuurgronden
- Waternetwerk (rooien, dammen en tanki's)

Stedenbouw

- Contour dorp Rincon
- Contour kern van Rincon (beschermd stadsgezicht)
- Hoofdwegen
- Secundaire wegen
- Perceelgrenzen

Bebouwing

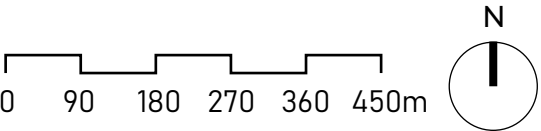
- Huizen
- Publieke gebouwen
- Markante gebouwen en bouwwerken

Openbare ruimten

- Ontmoetingsplekken
- Sportvelden
- Begraafplaatsen
- Religieuze plekken (Gruta di Lourdes, kerken, gebedsplaatsen)

Beleving

- Zichtlijnen vanuit de verschillende uitkijkpunten
- Uitzkijpunten: 1) Para Mira, 2) Altamira Unjo & 3) Ser'i Sùit

Kernkwaliteiten kaart

Kern en context

Het kerngebied van Rincon heeft de dubbelbestemming ‘Waarde – Beschermd stadsgezicht’, maar staat niet op zichzelf. Het maakt deel uit van een bredere context waarin dorpsstructuur, kunuku-landschap en natuurgebieden op organische wijze met elkaar zijn verweven.

Deze ruimtelijke patronen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en vormen samen de basis voor een integrale benadering van behoud en ontwikkeling. De identiteit van Rincon wordt daarmee niet alleen bepaald door de beschermde kern, maar juist ook door de manier waarop deze kern samenhangt met het dorp als geheel en is ingebed in het omliggende landschap.

De kernkwaliteiten kaart geeft inzicht in de samenhang van deze patronen en toont de belangrijkste ruimtelijke kenmerken die het karakter van Rincon bepalen. Deze kwaliteiten worden hiernaast samengevat en in de volgende hoofdstukken verder toegelicht. Daarbij worden per hoofdstuk ook ruimtelijke principes voor toekomstige ontwikkeling geformuleerd.

Primaire kernkwaliteiten van Rincon

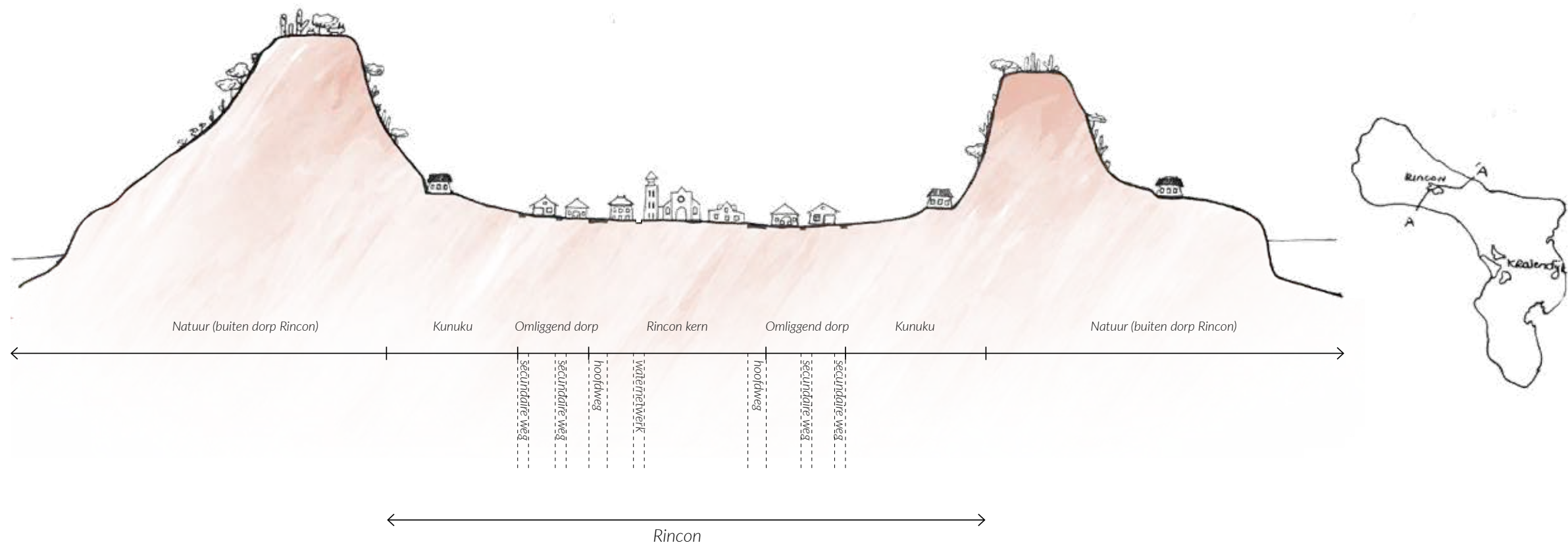
- 1

Landschappelijke inbedding en zichtlijnen:
Rincon ligt in een komvormige vallei, omringd door een heuvel landschap. De geleidelijke overgang tussen het dorp en het omliggende terrein creëert open zichtlijnen, die de ruimtelijke beleving en het landschappelijke karakter versterken.
- 2

Informele en samenhangende bebouwingsstructuur:
Het dorp kent een losse, organisch gegroeide bebouwingsstructuur met een sterke onderlinge samenhang. Deze structuur biedt ruimte voor groen, ontmoeting en multifunctioneel gebruik van erven en openbare ruimte.
- 3

Historisch wegenpatroon:
Het wegennet volgt een historische hoofdstructuur van oost naar west, met vertakkingen naar noord en zuid. Daartussen ligt een fijnmazig netwerk van smalle, informeel gevormde wegen die het dorp een herkenbaar ritme en kleinschalig karakter geven.
- 4

Functionele relatie tussen water en landschap:
Het waternetwerk is op natuurlijke wijze ontstaan en past zich subtiel aan het landschap aan. Het weerspiegelt een hoog niveau van landschappelijke integratie en praktische aanpassing aan het terrein.

Afb 3 - Schematische doorsnede van Rincon en omgeving aangepast vanuit de Landschapsbiografie Bonaire (2024)

Context

Rincon is meer dan een verzameling gebouwen; het is een dorp dat leeft in en met het omliggende landschap. Het ligt ingebed in een vallei van grote cultuurhistorische en emotionele waarde, omgeven door het kunuku-landschap, spirituele plekken, uitkijkpunten en historische plantages zoals Fontein, Onima, Labra-Brasil en Karpata.

Deze elementen vormen samen een levend cultuurlandschap dat nauw verbonden is met de geschiedenis, het dagelijks leven en de identiteit van Rincon. Aantasting van deze ruimtelijke context raakt daarmee direct het karakter van het dorp en de kern. De wijde uitzichten, de stilte, de natuurlijke ritmes en de betekenisvolle plekken versterken het gemeenschapsgevoel en vormen de 'onzichtbare' dragers van de dorpserving.

Als basis voor toekomstige ontwikkelingen, is het wenselijk dat een zorgvuldig ontwikkelkader deze ruimtelijke én immateriële kwaliteiten beschermen én benutten.

Kernkwaliteiten

- Rincon ligt in een natuurlijke vallei, omringd door glooiende heuvels. Deze geografische beschutting geeft een gevoel van geborgenheid en afzondering, en vormde de voedingsbodem voor een hechte gemeenschap met eigen tradities en een sterke culturele identiteit die tot op de dag van vandaag voelbaar is.
- Oude bomen, cactusheggen en natuurlijke begroeiing zijn geen decor, maar vormgevers van het dorpsbeeld. Ze structureren de ruimte, bieden verkoeling en markeren erfgrenzen, en zijn zo essentieel voor het landelijke karakter van Rincon.
- Panorama's vanaf Para Mira, Alta Mira Unjo en Ser'i Sùit verbinden dorp en landschap. Ze bieden oriëntatie, versterken de beleving van ruimte, en zijn betekenisvolle plekken voor reflectie en ontmoeting.
- Locaties zoals de Gruta di Lourdes, kerken, begraafplaatsen en verzamelplekken maken deel uit van het landschap én van het gemeenschapsleven. Ze verankeren zingeving, geschiedenis en verbondenheid in de ruimte.

- Van oudsher werd op de eigen kunuku's rondom Rincon kleinschalige landbouw en veeteelt bedreven, voornamelijk voor de eigen voedselvoorziening. De omliggende kunuku's zijn daardoor dragers van verhalen over landbouw, zelfvoorziening en gemeenschapszin. Het landschap is niet alleen achtergrond, maar een actieve tegenhanger van het dorp, en versterkt het open en landelijke karakter.

Afb 4 - Rincon in zijn ruimtelijke context. Uitzicht vanuit E Splendor op Ser'i Sùit

Ruimtelijke principes voor ontwikkeling

1. Behoud de ruimtelijke relatie tussen dorp en landschap

- Behoud en versterk zichtlijnen vanaf en naar de kern.

- Voorkom bouwmassa's die het open, landschappelijke karakter verstoren.

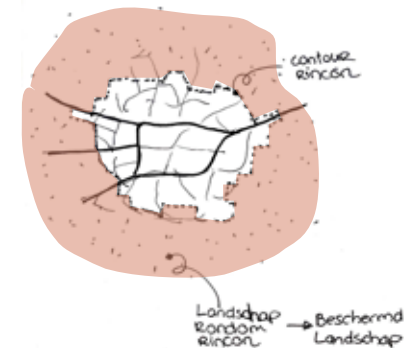
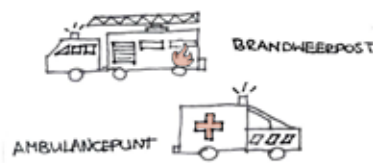
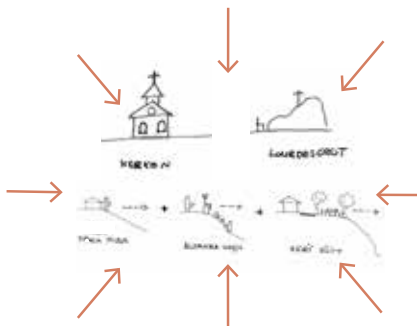
- Bescherm karakteristiek groen, zoals oude bomen en cactusheggen, als dragers van biodiversiteit en identiteit.

2. Versterk de sociaal-ruimtelijke betekenis van plekken

- Bescherm en activeer betekenisvolle locaties zoals het kerkplein, de Gruta di Lourdes en de uitkijkpunten.

- Stimuleer collectieve voorzieningen: schaduwrijke zitplekken, (gedeelde) kuuuku's voor educatie en voedselproductie, werkplaatsen voor ambacht, een (buiten)bioscoop of bibliotheek.

- Ondersteun culturele evenementen en tradities die lokale identiteit zichtbaar maken.

3. Voorzie in volwaardige voorzieningen om de zelfredzaamheid van Rincon kwantitatief te vergroten en kwalitatief te verhogen

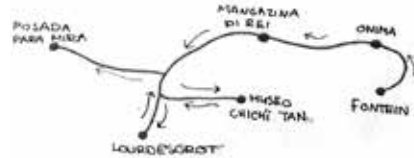
- Realiseer een volwaardig *Sentro di Bario* (buurthuis) als sociaal-cultureel hart van Rincon.

- Voorzie in primaire veiligheidsvoorzieningen, zoals een brandweerpost en een ambulancepunt, zodat inwoners van Rincon bij noodgevallen niet afhankelijk zijn van hulp op afstand.

4. Zet het landschap rond Rincon stevig op de kaart als cultureel en recreatief netwerk 'Di Rincon':

In het Natuurbeleidsplan 1999-2004 werd de omgeving van Rincon aangeduid als 'Landschapspark Rincon'. Formele bescherming bleef echter uit. Die oorspronkelijke visie verdient hernieuwde aandacht. Een landschapspark biedt de mogelijkheid om dit unieke erfgoed te behouden én te benutten als fundament voor duurzame, kleinschalige ontwikkeling die recht doet aan het lokale karakter van Rincon.

- Wijs het landschap rondom Rincon (met uitzondering van het dorp en de kern) formeel aan als beschermd landschap, conform IUCN-categorie V.

- Ontwikkel het landschapspark als een cultureel-recreatief netwerk, met ruimte voor wandelen, fietsen, agrotourisme, ambacht en kleinschalig culinair ondernemerschap.

- Stimuleer samenwerking via een gebiedscoöperatie Rincon, die lokale partijen verbindt en de regie voert over de ontwikkeling en het beheer van het netwerk.

- Faciliteer leren en werken in het landschap, in samenwerking met scholen, vakmensen en instellingen uit Playa. Creëer kansen voor jongeren, werkzoekenden en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt om zich te ontwikkelen binnen dit levende cultuurlandschap.

2 Bebouwing en erfstructuur

De kern, het omliggende dorp en het karakter van het erf

Context

De bebouwing in Rincon is kleinschalig en bescheiden van aard, maar vormt samen met de organische erfstructuren, tuinen en natuurlijke afscheidingen een krachtig en herkenbaar stadsbeeld. Deze samenhang bepaalt in hoge mate het karakter van Rincon, waarin het collectieve, het ambachtelijke en het landschappelijke in balans zijn.

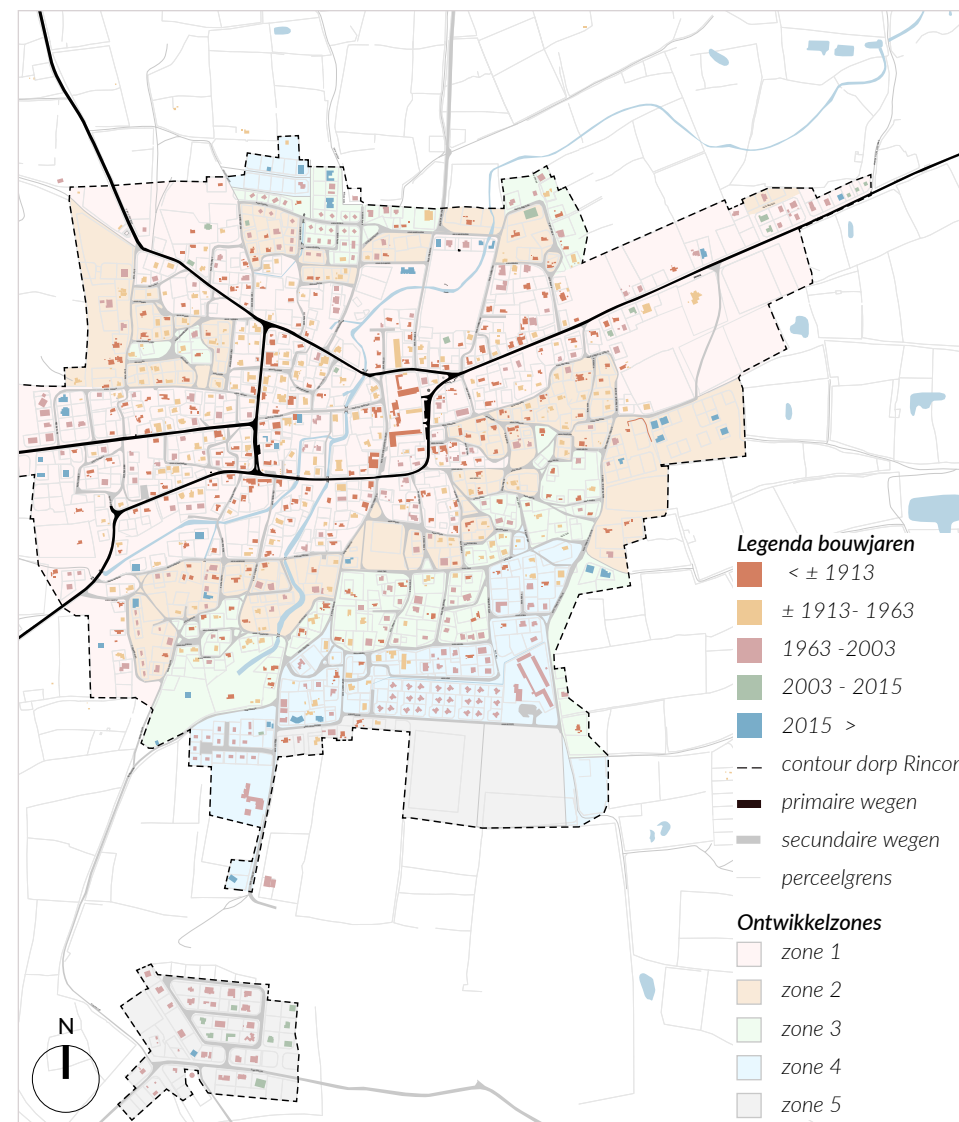
De opbouw van zowel de kern als het dorp is informeel en open, met vrijstaande woningen op ruime kavels. Er is een duidelijke hiërarchie tussen hoofd- en bijgebouwen: het hoofdgebouw ligt meestal aan de straat, terwijl bijgebouwen zich dieper op het erf bevinden.

De bebouwing in Rincon bestaat voor een groot deel uit traditionele woningtypologieën die in de loop van de tijd op het eiland zijn ontstaan. Woningtypes zoals de Kas di Bara, Kaha, Hadrei en Kas di Hala stammen uit de periode vóór 1913 en zijn gebouwd met lokale materialen zoals natuursteen,

koraalsteen, klei en kalk. Kenmerkend zijn hun compacte grondvorm, zadel- of schilddaken, houten luiken met jaloezieën, lage goothoogten, een sobere ornamentiek en 1 tot 2 bouwlagen.

Vanaf de jaren 1930 tot de jaren 1980 kwamen daar nieuwe typologieën bij zoals de Kas di Porchi (met een karakteristiek voorterras en decoratieve elementen) en de Kas di Hanchi, die vaak in sociale woningbouw zijn toegepast allebei met 1 bouwlaag. Modernere invloeden, zoals de Art Deco-stijl, zijn zichtbaar in enkele bijzondere gebouwen zoals het Cinelandia Theater en de voormalige Rincon Supermarket.

Samen weerspiegelen deze woningtypologieën, de ruime kavels en de organische erfstructuren een historisch gegroeid, herkenbaar dorpsbeeld dat tot op de dag van vandaag behouden is gebleven.

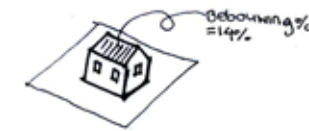

Afb 5 - Bouwjaren van gebouwen en ontwikkelzones in Rincon

Kernkwaliteiten

- Het veelvuldig voorkomen van traditionele woningtypologieën, zowel in de kern als in het omliggende dorp, zorgt voor een sterke samenhang en een herkenbare dorpsidentiteit.
- Rincon heeft een fijnmazige dorpsstructuur met een kleine korrelgrootte: kleine kavels, compacte gebouwen en een bescheiden schaal. Deze structuur is ontstaan door een geleidelijk, informeel ontwikkelingsproces waarbij de erven zich op organische wijze gevormd hebben. Het resultaat is een losse, niet-hiërarchische opbouw met een speels ruimtelijk karakter, die de menselijke maat en het ambachtelijke dorpsbeeld van Rincon versterkt.
- Rincon wordt gekenmerkt door een open bebouwingsvorm met volledig vrijstaande woningen, waarbij elk gebouw doorgaans één huishouden huisvest. De woningen hebben vier 'vrije' gevels en staan los van andere bebouwing. Er is relatief veel ruimte tussen de gebouwen, wat resulteert in een luchtig dorpsbeeld met ruimte voor tuinen, begroeiing en bijgebouwen.

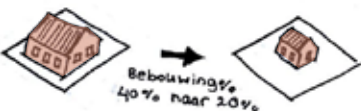
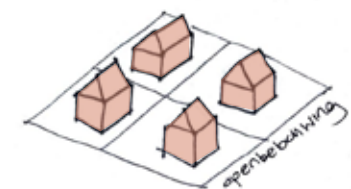

- Het gemiddelde bebouwingspercentage bedraagt circa 20%, wat resulteert in een open en ademend dorpsbeeld. Deze kwaliteit is gebaseerd op de verhouding tussen de vloeroppervlakte van de gebouwen en de kavelgrootte (in m²) van percelen met bebouwing.
- De aanwezigheid van tuinen rondom vrijwel elke woning draagt bij aan de landschappelijke kwaliteit van Rincon. Deze groene tussenruimten versterken het ruimtelijke karakter en verbinden de bebouwing met het omliggende landschap.
- Elke woning in Rincon geeft de perceelgrens duidelijk aan met een erfafscheiding. De afscheidingen zijn gemiddeld 1,5 meter hoog en variëren in vorm en materiaal, zoals cactushagen, houten hekwerken, kolommen, betonnen afscheiding of combinaties hiervan. Betonnen varianten zijn vaak speels van vorm en kleur dankzij het gebruik van mallen. Kolommenafscheidingsen komen vooral voor bij traditionele woningen en worden vaak gecombineerd met hout. Deze erfafscheidingen dragen niet alleen bij aan privacy, maar versterken ook de esthetische samenhang van het straatbeeld.
- Kenmerkende gebouwen als de katholieke en protestantse kerk, de Ludovicusschool, Kas di Seur en diverse karakteristieke woningen vormen samen het 'welkomstbeeld' van Rincon. De katholieke kerk fungeert hierbij als ruimtelijk middelpunt en cultureel ankerpunt van het dorp.

Ruimtelijke principes voor ontwikkeling

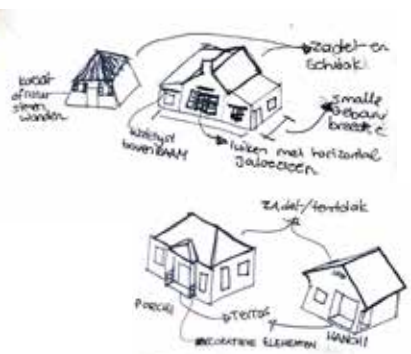
1. Behoud de dorpsstructuur als uitgangspunt voor ontwikkeling

- Behoud de open bebouwingsstructuur met vrijstaande woningen op ruime, groene erven.
- Voorkom verdichting en verkaveling die de bestaande korrelgrootte of ruimtelijke opbouw verstoren.
- Verlaag het toegestane bebouwingspercentage van 40% naar 20%, aansluitend bij het bestaande gemiddelde. Deze aanpassing zorgt voor een betere balans tussen nieuwbouw en de bestaande open ruimtelijke structuur.

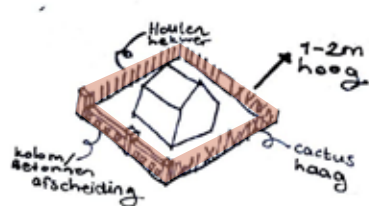
2. Zet in op behoud, herstel en betekenisvolle herbestemming

- Behoud en herstel van traditionele panden is leidend, zowel binnen de dorpskern als in het omliggende dorp.
- In het beschermd stadsgezicht is sloop expliciet uitgesloten; enkel restauratie en zorgvuldig herstel zijn toegestaan.
- In het omliggende dorp wordt behoud gestimuleerd door middel van maatwerk en ondersteuning.
- Herbestemming moet bijdragen aan maatschappelijke waarde: denk aan functies gericht op ambacht, zorg, educatie, cultuur of ontmoeting. Als dit niet haalbaar is, moet ontwerp alsnog publieke meerwaarde toevoegen, bijvoorbeeld via gedeelde ruimtes of buurtvoorzieningen.

3. Stimuleer een levendige, betekenisvolle dorpskern

- Activeer de kern met kleinschalige functies die het dagelijks leven versterken: winkels, horeca, lokale markten, culturele initiatieven.
- Functies moeten passen bij het karakter van Rincon en respectvol omgaan met de architectonische waarde van panden.
- Bij alle ingrepen wordt rekening gehouden met de ensemblewaarde van de dorpskern: gebouwen en openbare ruimte vormen samen een samenhangend geheel.

4. Laat nieuwe bebouwing aansluiten op de lokale architectuur en traditie

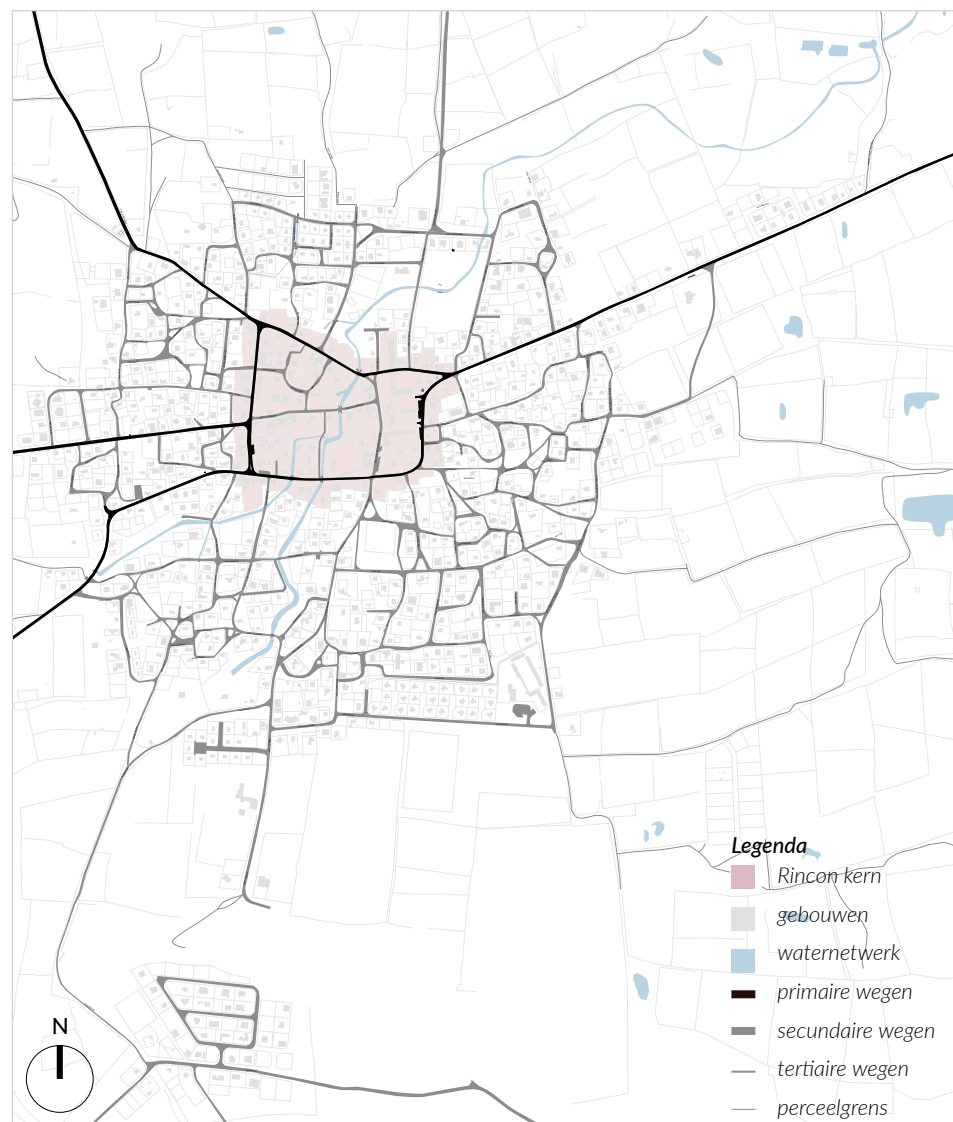
- In de kern en langs hoofdwegen (ontwikkelzone 1) is nieuwbouw uitsluitend toegestaan in traditionele stijl, met maximaal één bouwlaag. Moderne bouwtechnieken zijn toegestaan mits het uiterlijk aansluit bij het dorpsbeeld.
- In de buitenste ontwikkelzones (2-5) is meer ontwerp vrijheid mogelijk, zolang gevelbeeld, korrelgrootte en dakvormen aansluiten bij het dorps karakter. Hier geldt een maximum van twee bouwlagen.
- Nieuwe woningen worden voorzien van een puntdak: schilddak, zadeldak, tentdak of piramidedak. Platte daken zijn uitgesloten.

- Elke nieuw gebouw moet worden voorzien van een erfafscheiding tussen 1 en 2 meter hoog. Deze moet uitgevoerd zijn in een van de traditionele vormen: een cactushaag, houten hekwerk, gemetselde kolommen of een eenvoudige betonnen afscheiding. Op deze manier blijft het straatbeeld samenhangend.

Context

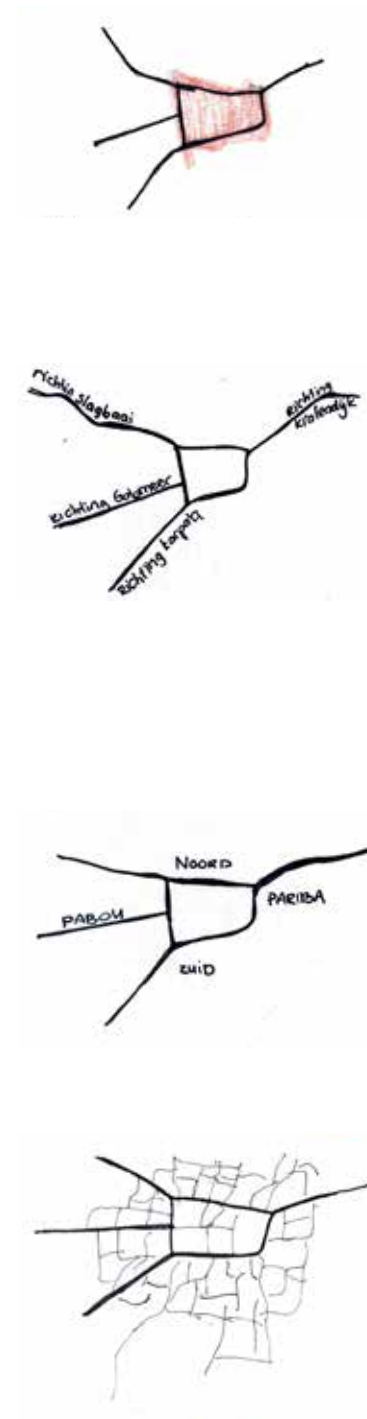
Het wegennetwerk van Rincon is opgebouwd rond een historische, trapeziumvormige hoofdstructuur die haar oorsprong vindt in de koloniale tijd. Deze structuur verbindt woongebieden, landbouwgronden en religieuze plekken met elkaar en zorgt voor zowel de ontsluiting van het dorp als de interne ruimtelijke organisatie. Vanuit deze hoofdstructuur – met verbindingen naar het oosten, westen, noorden en zuiden – zijn zes hoofdwegen ontstaan die Rincon verbinden met de rest van Bonaire en het dorp verdelen in vier herkenbare delen: Pariba (oost), Pabou (west), Nort (noord) en Sùit (zuid).

Tussen deze hoofdwegen ligt een fijnmazig, organisch gegroeid netwerk van secundaire straten. Deze wegen zijn smal, kort, vaak onverhard, en sluiten nauw aan bij de schaal van het dagelijks leven in Rincon. Het spanningsveld tussen de formele hoofdstructuur en het informele secundaire wegennet vormt een van de meest kenmerkende elementen van de dorpsstructuur.

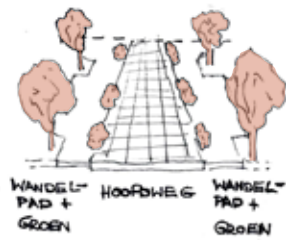
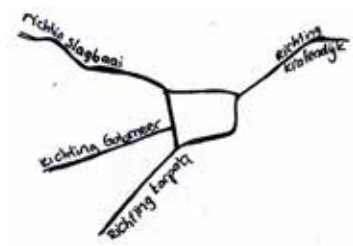
Afb 6 - Huidige wegennetwerk van Rincon

Kernkwaliteiten

- De hoofdstructuur van het wegennetwerk vormt een trapeziumvorm rond de dorpskern. Deze opbouw bestaat al sinds de koloniale tijd en is diep verweven met de cultuurhistorie van Rincon.
- Zes hoofdwegen verbinden Rincon met de rest van Bonaire en vormen de ruggengraat van de dorpsontsluiting. Deze wegen – waaronder Kaya Rincon, Kaminda di Karpata, Kaya Encarnacion R. Sint Jago, Kaya G.R.E. Herrera, Kaya Commerce en Kaya Para Mira – volgen grotendeels historische tracés en zijn essentieel voor bereikbaarheid en oriëntatie.
- De hoofdwegen verdelen het dorp in vier herkenbare woongebieden: Pariba (oost), Pabou (west), Nort (noord) en Sùit (zuid). Deze segmenten worden binnen de gemeenschap van Rincon beleefd als afzonderlijke buurten met eigen identiteit.
- Het secundair wegennetwerk dat zich tussen de hoofdwegen bevindt is kleinschalig, organisch en grotendeels onverhard. Dit netwerk versterkt het informele en dorpslandelijke karakter van Rincon en sluit aan op de schaal van het dagelijks leven.

Ruimtelijke principes voor ontwikkeling

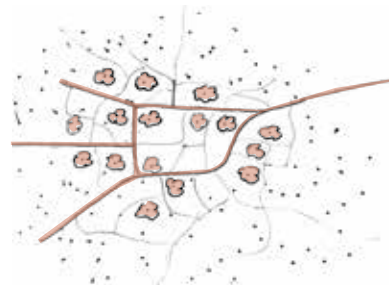
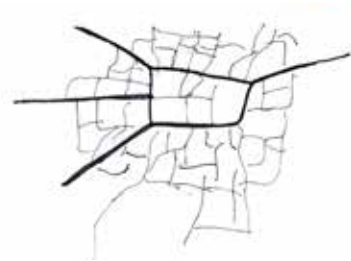

1. Behoud de historische hoofdstructuur als functioneel en cultureel raamwerk

- Behoud de vorm en functie van de trapeziumvormige hoofdwegenstructuur als basis voor bereikbaarheid en oriëntatie.
- Herstel en versterk de herkenbaarheid van deze hoofdstructuur door het toevoegen van bomenrijen en het aanleggen van wandelpaden of trottoirs langs deze hoofdwegen.
- Overweeg om de gesloten verharding op de hoofdwegen binnen de kern te vervangen door halfopen verharding, zoals klinkers met ruimte voor beplanting. Dit zorgt voor een aantrekkelijker, kleinschaliger en natuurlijker straatbeeld, wat de belevingswaarde voor inwoners en bezoekers vergroot. Daarnaast bevordert het de waterinfiltratie, vermindert het de hittestress en versterkt het het dorpskarakter.

2. Respecteer dorpschaal en historisch karakter in de verkeersstructuur

- Richt de dorpskern in als langzaam verkeersgebied. Introduceer eenrichtingsverkeer en verkeersremmende maatregelen om de veiligheid en verblijfskwaliteit te verbeteren.

- Behoud het organisch gegroeide karakter van het secundaire wegennetwerk. Geen rechtlijnige herstructurering, maar maatwerk per situatie met respect voor bestaande routes.
- 3. **Verbeter bereikbaarheid zonder verlies van identiteit**
 - Bij het verharderen van secundaire wegen moet het bestaande tracé behouden blijven en het informele karakter gerespecteerd worden. Kies voor schaalbewuste en contextgevoelige ontwerpkeuzes.
 - Zorg voor visuele verzachting van verharding door bijvoorbeeld begroeiing te integreren in de voegen, toevoeging van bermbeplanting, erfafscheidingen en bomen in traditionele vormgeving. Zo blijft het landelijke en ambachtelijke beeld behouden, ook bij infrastructurele ingrepen.

Context

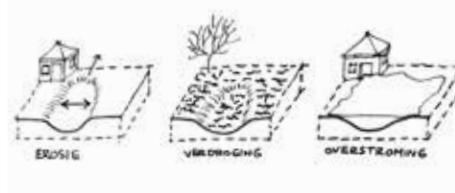
Het waternetwerk in en rond Rincon is gevormd door natuurlijke waterlopen en traditioneel waterbeheer. De langdurige bewoning van Rincon is mede te danken aan de aanwezigheid van natuurlijke waterlopen in het landschap, wat in een klimaat met regelmatige periodes van droogte een zeldzame kans op vestiging bood. De noodzaak tot het overbruggen van deze periodes van droogte ten behoeve van landbouw en dagelijkse watervoorziening, hebben geleid tot de ontwikkeling van traditionele waterbeheer methodes.

Dit leidde tot het waternetwerk zoals het nu bestaat, met het natuurlijk ontstane systeem van *rooien* (tijdelijke geulen die regenwater afvoeren), aangelegde *dammen* (verhogingen in het bovenstroomse deel van een rooi om water vast te houden), *tanki's* (aangelegde waterkuilen of natuurlijke laagten omringd door een ringvormige dam), en regenbakken (voor het opvangen en bewaren van regenwater).

Deze structuren waren niet alleen functioneel, maar groeiden uit tot de cultuurhistorische ruggengraat van het landschap, waarin landbouw eeuwenlang centraal stond. Ze weerspiegelen generaties van lokale kennis, aanpassing aan schaarste en zorgvuldig omgaan met natuurlijke hulpbronnen. Het ecologisch belang van dit netwerk wordt tevens onderstreept door de hoge biodiversiteit aanwezig in de omgeving. Hiermee beïnvloedt dit netwerk de beleving van het dorp, zeker tijdens het regenseizoen.

Door moderne technieken en ontwikkelingen is de behoefte aan, en functionaliteit van dit traditionele waternetwerk grotendeels afgenomen. Daarmee dreigt ook de kennis van dit traditionele waterbeheersysteem verloren te gaan. Echter kan deze kennis juist nu, in het licht van de behoefte aan klimaatrobuuste inrichting, duurzame oplossingen bieden.

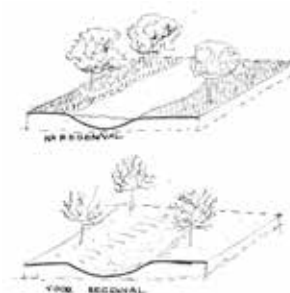
Kernkwaliteiten

- Het traditionele waternetwerk is een landschappelijke drager van Rincon: het vormt een historisch, ecologisch én cultureel netwerk dat de ruimtelijke ontwikkeling heeft gestuurd.

- De waterstructuren vormen levend erfgoed van lokale veerkracht: ze getuigen van een unieke wisselwerking tussen landschap, klimaat en menselijk vernuft, en worden tot op de dag van vandaag kleinschalig gebruikt in de omliggende kunuku's.

- De centrale Rooi Rincon en haar vertakkingen zijn beeldbepalende lijnen in zowel het omliggende landschap als binnen het dorp en de kern. Ze maken natuurlijke processen zichtbaar, versterken de landschappelijke identiteit en bieden ruimte aan biodiversiteit.

- Het dynamische, seizoensgebonden karakter van het waterstelsel maakt het bijzonder maar kwetsbaar.

Afb 7 - Uitzicht op de dam bij Onima, met Rincon op de achtergrond.

Foto: Strootman Landschapsarchitecten

Ruimtelijke principes voor ontwikkeling

1. Gebruik het rooiensysteem als sturend raamwerk in ruimtelijke ontwikkeling

- Breng het netwerk van rooien, dammen en *tanki's* in kaart en neem dit op in bestemmingsplannen en ontwikkelkaders.
- Respecteer de natuurlijke stroomgebieden van rooien, ook wanneer deze slechts tijdelijk water voeren. Vermijd hier verharding, ophoging of bebouwing.
- Zet in op herstel met natuurlijke materialen en technieken die aansluiten bij lokale tradities en kennis.

2. Versterk de klimaatrobuustheid van Rincon door water lokaal vast te houden

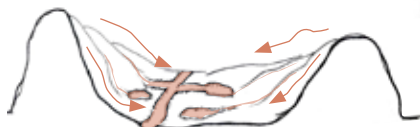
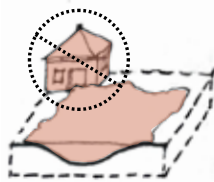
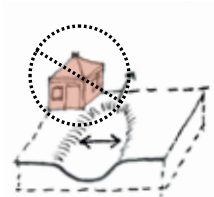
- Gebruik het bestaande reliëf van het landschap om natuurlijke wateropslag te verbeteren, bijvoorbeeld met strategisch geplaatste dammen en *tanki's*.
- Verplicht of stimuleer regenwateropvang bij nieuwbouw, via regenbakken of infiltratievoorzieningen. .
- Ontwerp nieuwe wateropslagvoorzieningen in de geest van het traditionele systeem: sober, landschappelijk ingepast en gebouwd met natuurlijke materialen.

3. Veranker de watercultuur in het dagelijks leven en het publieke domein

- Heractiveer historische waterplaatsen, zoals Dos Pos of kerkelijke regenbakken, als plekken van ontmoeting, cultuur of collectieve herinnering.
- Voorzie publieke gebouwen zoals scholen en buurthuizen van zichtbare regenwateropvang en betrek bewoners bij het onderhoud en gebruik ervan.
- Ontwikkel educatieve trajecten en campagnes die kennis over het rooiensysteem en traditioneel waterbeheer levend houden binnen de gemeenschap.

4. Verbind ecologie, erfgoed en lokale economie via water

- Ontwikkel een groen-blauw netwerk langs het rooiensysteem waar natuur, erfgoed, landbouw en recreatie elkaar versterken.
- Stimuleer natuurvriendelijke landbouw en (gemeenschappelijke) *kunuku's* op strategische locaties langs het watersysteem.
- Gebruik het waternetwerk als drager voor kleinschalig ecotoerisme, culturele routes en educatieve programma's gericht op duurzaam leven in een droog klimaat.

Ruimtelijke kansen en aanbevelingen

1 Kansen ruimtelijke context

- Behoud de ruimtelijke relatie tussen dorp en landschap
- Versterk de sociaal-ruimtelijke betekenis van plekken
- Voorzie in volwaardige voorzieningen voor een zelfredzaam Rincon

3 Kansen wegennetwerk

- Respecteer de historische hoofdstructuur
- Benut en versterk de belevingswaarde van deze hoofdstructuur
- Verbeter bereikbaarheid zonder verlies van identiteit

2 Kansen bebouwing en erfstructuur

- Behoud bestaande dorpsstructuur als uitgangspunt voor ontwikkeling
- Omarm het erfgoedkarakter als leidraad voor nieuwe ontwikkeling
- Stimuleer een levendige, betekenisvolle dorpskern

4 Kansen waternetwerk

- Benut het rooiensysteem als sturend raamwerk in ruimtelijke ontwikkeling
- Versterk de klimaatrobuustheid van Rincon door het watervasthoudend vermogen in het gebied te vergroten
- Veranker de watercultuur in het dagelijks leven en het publieke domein

Afb 8 - Axonometrie vanuit het noordoosten van het dorp Rincon met de ruimtelijke kansen en aanbevelingen per primaire kernkwaliteit

Naar een gedeeld toekomstperspectief

De ruimtelijke kwaliteiten van Rincon zijn waardevol, maar zonder brede erkenning verliezen beschermende maatregelen hun betekenis. De toekomst van het dorpsgezicht hangt niet alleen af van goede beleidskeuzes of ruimtelijke voorstellen, maar van het vermogen van bewoners, beleidsmakers en initiatiefnemers om de cultuurhistorische en monumentale waarden van Rincon daadwerkelijk te zien, te begrijpen én te waarderen.

De in dit *Input kwaliteitsdocument beschermd dorpsgezicht Rincon* voorgestelde ruimtelijke kansen en aanbevelingen laten zien hoe ontwikkeling mogelijk is zonder verlies van karakter. Ze bouwen voort op wat al aanwezig is: de relatie tussen dorp en landschap, de historische wegenstructuur, het erfgoed in architectuur en erfindeling, en de betekenis van publieke plekken en het waternetwerk. Door deze kwaliteiten leidend te maken, ontstaan kansen om te bouwen aan een toekomstbestendig Rincon: waar ruimtelijke ingrepen bijdragen aan identiteit, bereikbaarheid wordt verbeterd zonder verlies van kleinschaligheid, klimaatrobuustheid toeneemt door het versterken van het bestaande watersysteem, en de dorpskern levendig blijft zonder in te leveren op eigenheid.

Maar deze visie kan alleen werkelijkheid worden als zij gedragen wordt. Dat vraagt om betrokkenheid en gedeeld eigenaarschap. Concrete stappen kunnen hierbij helpen: het oprichten van een lokale werkgroep of erfgoedraad als aanspreekpunt voor bewoners en beleidsmakers; het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten, trainingen voor ontwerpers en ambtenaren, of schoolprojecten over de geschiedenis van Rincon. Ook het zichtbaar maken van het rijke erfgoed in de openbare ruimte, via bijvoorbeeld informatiepanelen, wandelroutes of QR-codes die linken naar filmpjes of geluidsfragmenten — helpt om waardering te vergroten en verhalen levend te houden.

Daarnaast liggen er kansen om de cultuurhistorische kwaliteiten van Rincon te verbinden met duurzame economische en educatieve ontwikkeling. Denk aan toerisme dat het verhaal van Rincon versterkt in plaats van vervangt, of aan lokale initiatieven waarin culturele ambachten, kennis en tradities opnieuw een plaats krijgen. Op die manier groeit niet alleen het draagvlak, maar ontstaat ook een economische basis voor behoud.

Wanneer behoud samengaat met beleving en betekenis, ontstaat er meer dan bescherming alleen: er groeit een Rincon dat toekomstgericht ontwikkelt zonder zichzelf te verliezen. Waar nieuwe generaties niet alleen kunnen wonen en werken, maar ook opgroeien met het besef van waar ze zijn – en waarom dat bijzonder is. Zo worden niet alleen de gebouwen en structuren behouden en beschermd, maar ook de verhalen, kennis en verbondenheid: dát wat Rincon tot Rincon maakt.

Geraadpleegde bronnen

Groenenboom, W. (2021). *Monument Bonaire*. Blue Jay Holding Bonaire B.V.

Hartog, J. (1957). *Bonaire: Van Indianen tot toeristen*. Gebroeders de Wit.

Janga, F. G., “Broertje”. (1989). *Di e Rincon ku mi a konose 50 año pasa*.

Janga, F. G., “Broertje”. (1993). *E Rincon di antes i e Rincon di awor*.

Klomp, A. (1981). Het ‘oude’ Bonairiaanse woonhuis. *Nieuwe West-Indische Gids*, 155-212.

Nederlandse Antillen, Dienst van het Kadaster (Cartograaf). (1963). *Topografische Kaart Bonaire 1:25.000, blad 2* [Topografische kaart Rincon en Omgeving]. Fundashon Históriko Kultural Boneriano

Newton, M. A. (1990). *Architektuur en bouwijzen van het Curaçaose landhuis*. Werkgroep Restauratie.

Openbaar Lichaam Bonaire. (2010, oktober 8). *Ruimtelijke Ontwikkelingsplan Bonaire*. Geraadpleegd op 01-11-2024, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bonaire-ro.nl/wp-content/uploads/2013/05/Bonaire_vastgesteld.pdf

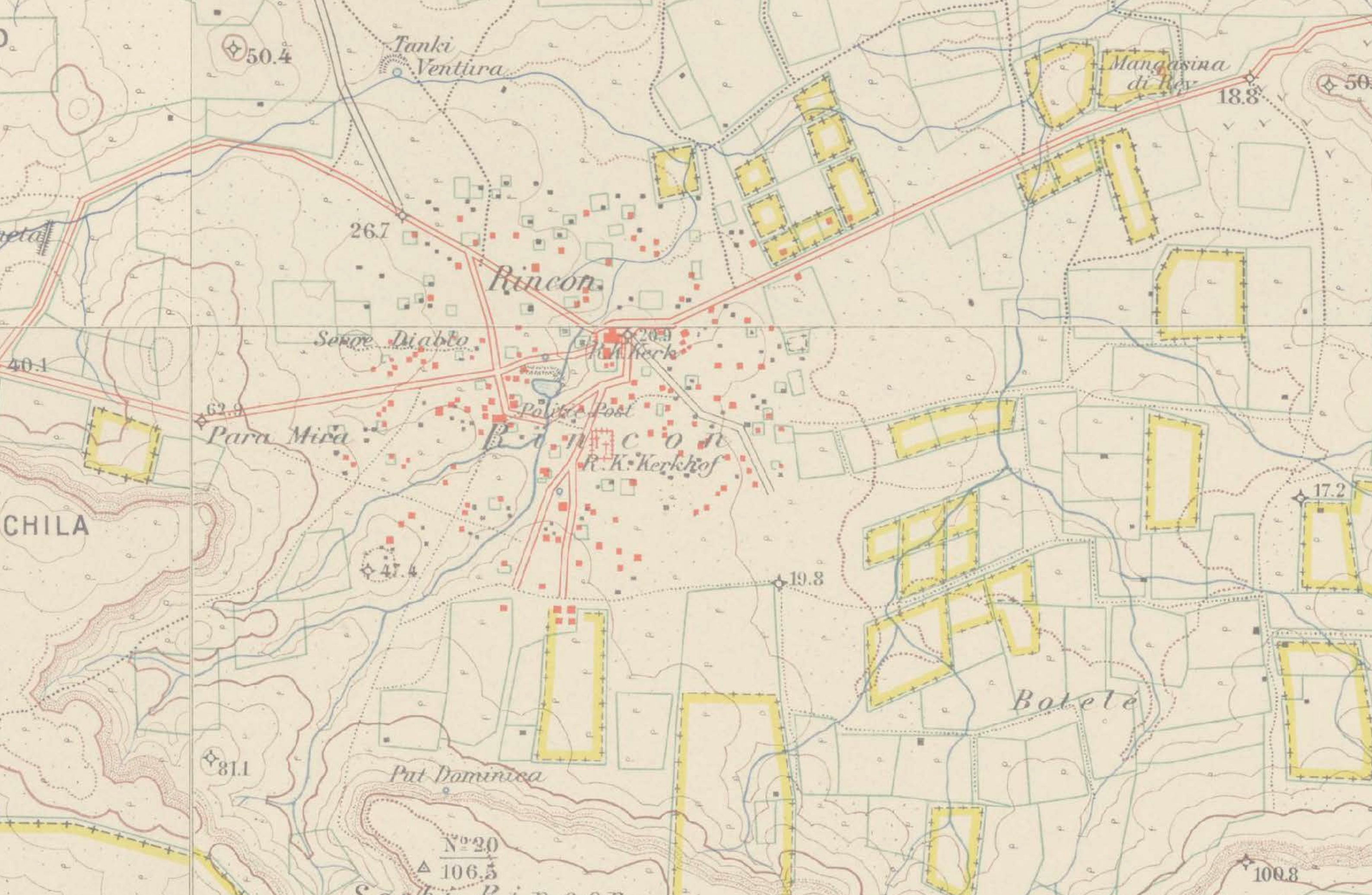
Openbaar Lichaam Bonaire. (2018, juli 31). *Ruimtelijke Ontwikkelingsplan Bonaire*. Geraadpleegd op 01-11-2024, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bonaire-ro.nl/wp-content/uploads/2018/08/Bonaire-geconsolideerd-2018.pdf

Pratt, E. L., Antoin, F. D., Van den Wittenboer, S., Strickmann, S., Strootman, B., Haviser, J., Loen, S., & Bakels, J. (2024). *Landschapsbiografie Bonaire: De geschiedenis, waarden en toekomstperspectieven voor het plantagelandchap*. Stichting Cocari II.

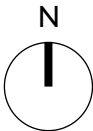
Werbata, J. V. D. (Cartograaf). (1911-1915). *Topografische Kaart van Bonaire in 10 bladen 1:20.000* [Topografische Kaart]. Geraadpleegd op 01-11-2024, van https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/4.MIKO/invnr/6578/file/NL-HaNA_4.MIKO_6578

Bijlage kaarten

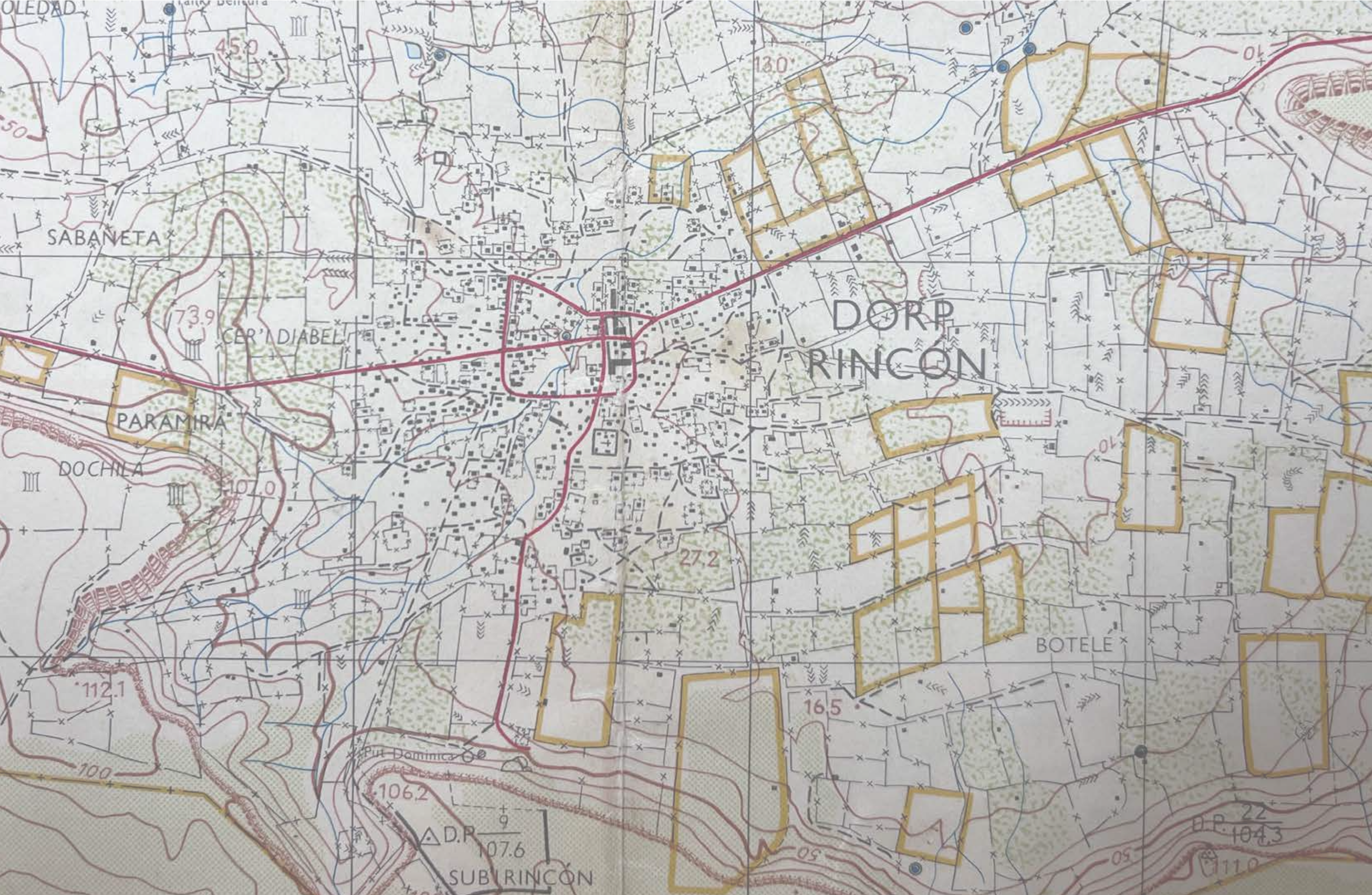
Bijlage 1: Situatie - Rond 1913 schaal 1:8000	20
Bijlage 2: Situatie - 1963 schaal 1:8000	21
Bijlage 3: Situatie 2025 - Wegenstructuur schaal 1:8000	22
Bijlage 4: Situatie 2025 - Wegmaterialen schaal 1:8000	23
Bijlage 5: Situatie 2025 - Gebouw Functies schaal 1:8000	24
Bijlage 6: Situatie 2025 - Bouwjaar Gebouwen schaal 1:8000	25
Bijlage 7: Situatie 2025 - Ontwikkelzones schaal 1:8000	26
Bijlage 8: Kernkwaliteiten kaart van het dorp Rincon schaal 1:9000	27
Bijlage 9: Ruimtelijke kansen en aanbevelingen - Axonometrie vanuit het noordoosten van Rincon	28

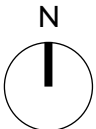
Bijlage 1: Situatie - Rond 1913 schaal 1:8000

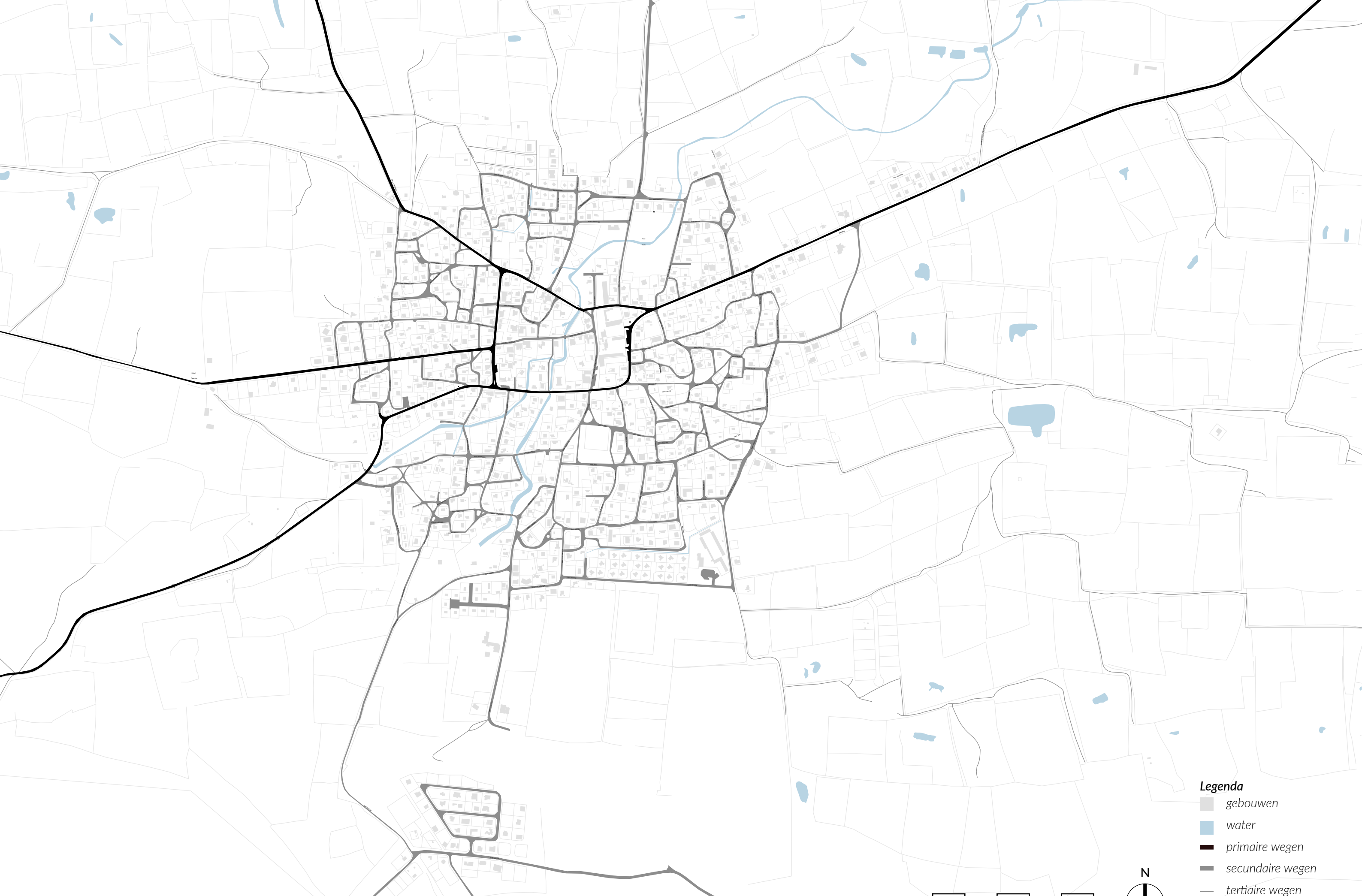
Bron: Werbata, J. V. D. (Cartograaf). (1911-1915). *Topografische Kaart van Bonaire in 10 bladen 1:20.000* [Topografische Kaart]. Geraadpleegd op 01-11-2024, van https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/4.MIKO/invnr/6578/file/NL-HaNA_4.MIKO_6578

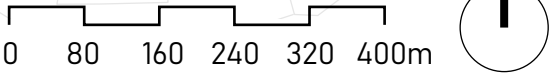
Bijlage 2: Situatie - 1963 schaal 1:8000

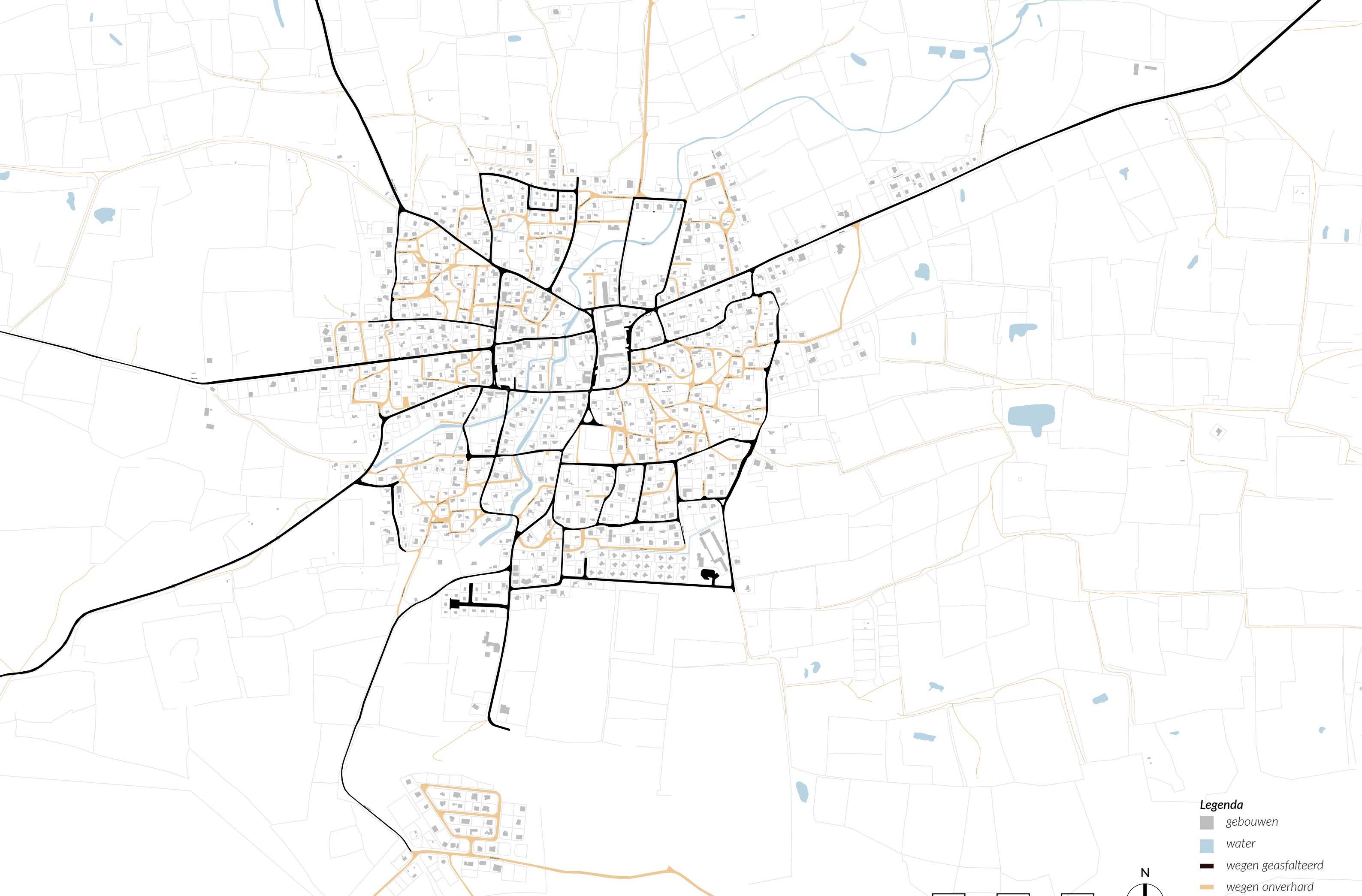
Bron: Nederlandse Antillen, Dienst van het Kadaster (Cartograaf). (1963). *Topografische Kaart Bonaire 1:25.000, blad 2* [Topografische kaart Rincon en Omgeving]. Fundashon Históriko Kultural Boneriano

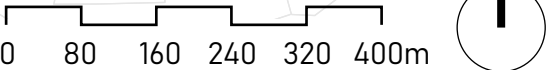
Bijlage 3: Situatie 2025 - Wegenstructuur schaal 1:8000

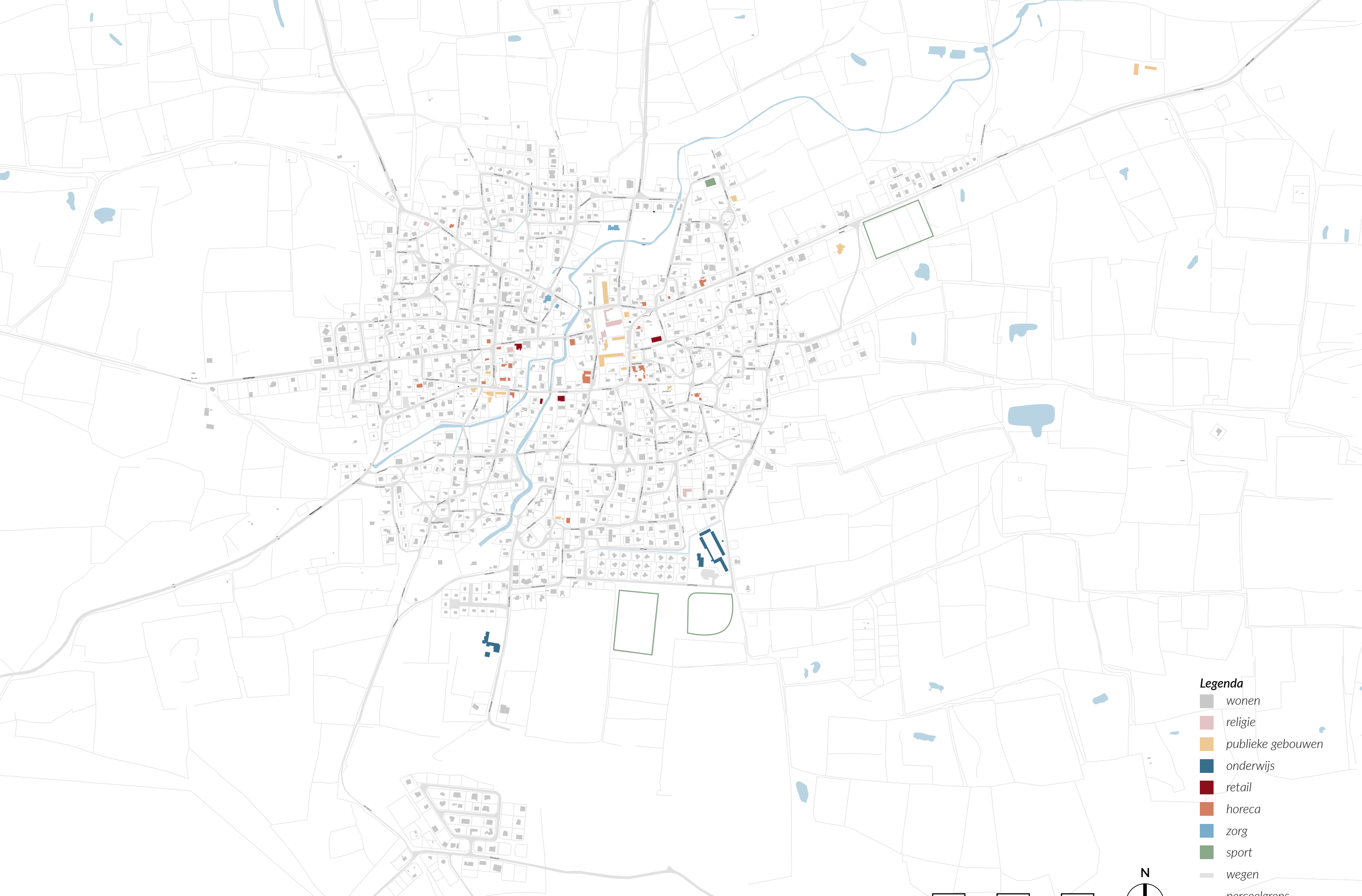

- Legenda**
- gebouwen
 - water
 - primaire wegen
 - secundaire wegen
 - tertiaire wegen
 - perceelgrens

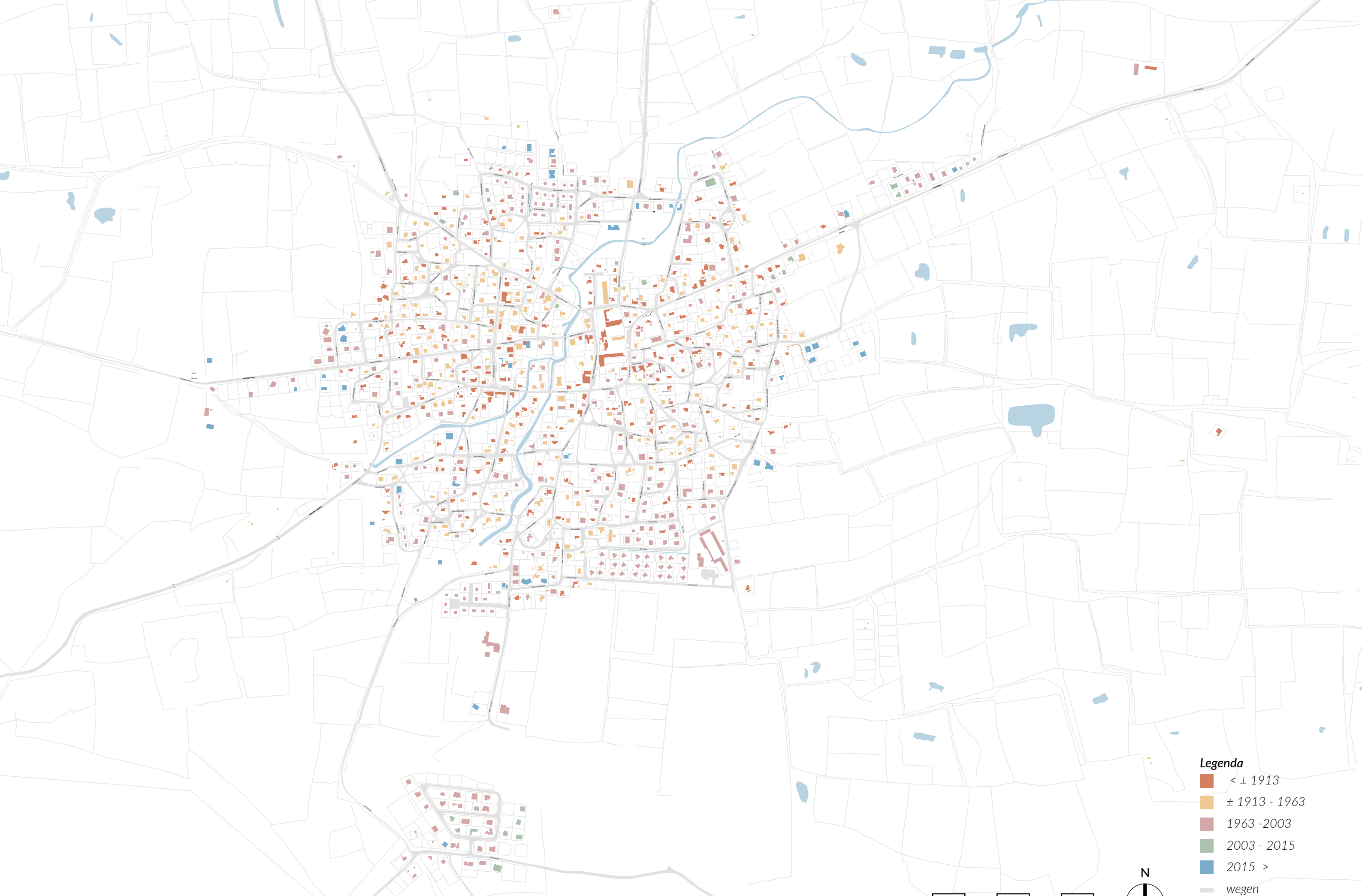

Bijlage 4: Situatie 2025 - Wegmaterialen schaal 1:8000

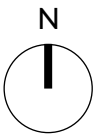
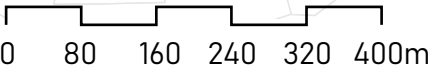

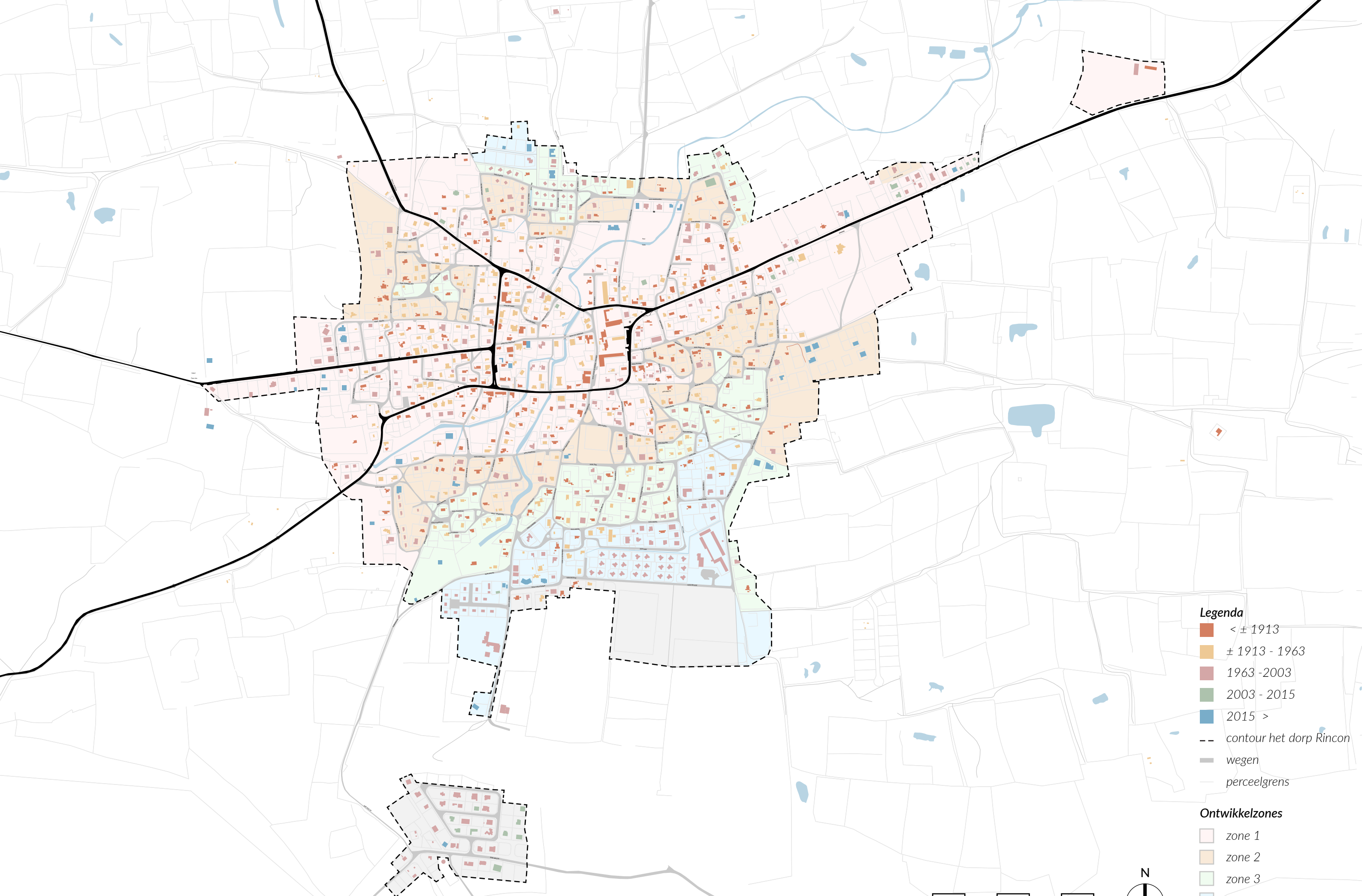
Bijlage 5: Situatie 2025 - Gebouw Functies schaal 1:8000

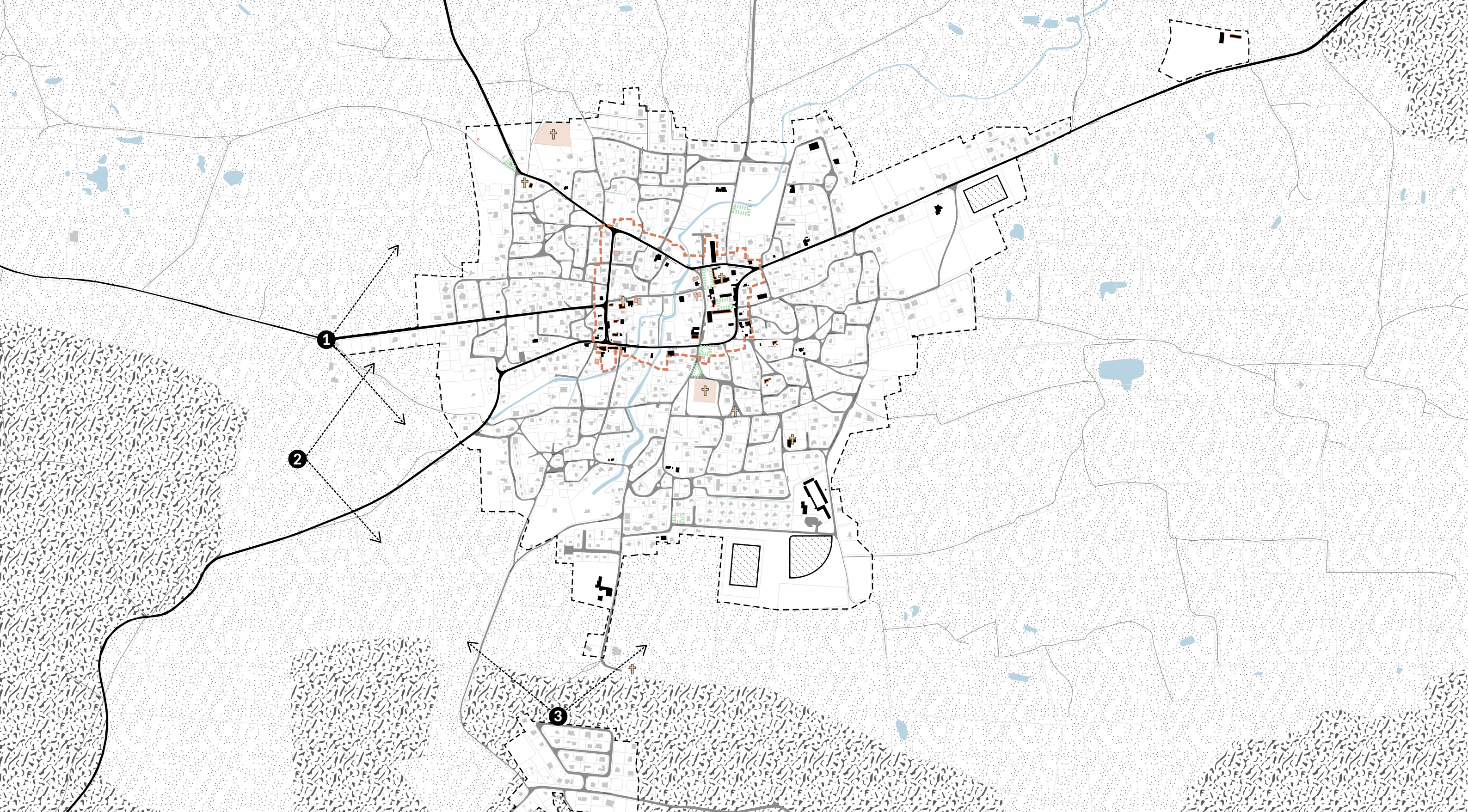
Bijlage 6: Situatie 2025 - Bouwjaar Gebouwen schaal 1:8000

- Legenda**
- < ± 1913
 - ± 1913 - 1963
 - 1963 - 2003
 - 2003 - 2015
 - 2015 >
 - wegen
 - perceelgrens

Bijlage 7: Situatie 2025 - Ontwikkelzones schaal 1:8000

Landschap

- Kunuku gronden
- Natuurgronden
- Waternetwerk (rooien, dammen en tanki's)

Stedenbouw

- Contour dorp Rincon
- Contour kern van Rincon (beschermd stadsgezicht)
- Hoofdwegen
- Secundaire wegen
- Perceelgrenzen

Bebouwing

- Huizen
- Publieke gebouwen
- Markante gebouwen en bouwwerken

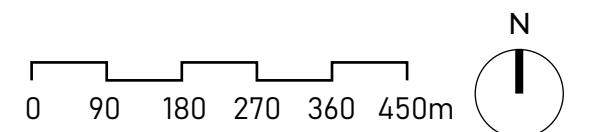
Openbare ruimten

- Ontmoetingsplekken
- Sportvelden
- Begraafplaatsen
- Religieuze plekken (Gruta di Lourdes, kerken, gebedsplaatsen)

Beleving

- Zichtlijnen vanuit de verschillende uitkijkpunten
- Uitzichtpunten: 1) Para Mira, 2) Altamira Unjo & 3) Ser'i Sùit

Bijlage 8: Kernkwaliteiten kaart van Rincon schaal 1:9000

1 Kansen ruimtelijke context

- Behoud de ruimtelijke relatie tussen dorp en landschap
- Versterk de sociaal-ruimtelijke betekenis van plekken
- Voorzie in volwaardige voorzieningen voor een zelfredzaam Rincon

3 Kansen wegennetwerk

- Respecteer de historische hoofdstructuur
- Benut en versterk de belevingswaarde van deze hoofdstructuur
- Verbeter bereikbaarheid zonder verlies van identiteit

2 Kansen bebouwing en erfstructuur

- Behoud bestaande dorpsstructuur als uitgangspunt voor ontwikkeling
- Omarm het erfgoedkarakter als leidraad voor nieuwe ontwikkeling
- Stimuleer een levendige, betekenisvolle dorpskern

4 Kansen waternetwerk

- Benut het rooiensysteem als sturend raamwerk in ruimtelijke ontwikkeling
- Versterk de klimaatrobuustheid van Rincon door het watervasthoudend vermogen in het gebied te vergroten
- Veranker de watercultuur in het dagelijks leven en het publieke domein

Bijlage 9: Ruimtelijke kansen en aanbevelingen - Axonometrie vanuit het noordoosten van Rincon

Input kwaliteitsdocument beschermd dorpsgezicht Rincon

© In opdracht van Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en Stichting Cocari II

Mei 2025

